

ترویج سبک زندگی اجتماعی با استناد بر قرآن و سنت و با تأکید بر هنرهای تصویری در رسانه

چکیده

از دیدگاه اسلام، اجتماع یا محیط اجتماعی از مهم‌ترین عوامل و بسترهایی است که شخصیت انسان در آن شکل می‌گیرد. محیط اجتماعی در جوامع مختلف همواره در حال دگربرداری و هماهنگی با مقتضیات زمانی و مکانی است. امروزه در جهان ارتباطات و عصر تبلیغات، رسانه، جایگاه مهمی در ترسیم آرمان‌ها و فرهنگ اجتماعی دارد. شبکه‌های گسترده جهانی در شکل‌دهی به افکار عمومی نقش مهمی دارند. دین اسلام همواره به سبک زندگی اسلامی توجه داشته و برای جنبه‌های زندگی انسان رهنمودهایی را ارائه کرده است که می‌تواند انسان را در مسیر رشد قرار دهد. کارگزاران جامعه و اندیشمندان حوزه‌های رفتاری و اجتماعی با توجه به تحولات سریع جامعه و عواملی مانند پیدایش شیوه‌های جدید زندگی، دگرگونی نگرش‌ها و هنجارهای زندگی و پدیدار شدن مسائل اخلاقی-اجتماعی، توجه ویژه‌ای به لزوم ترویج سبک زندگی اجتماعی مورد نظر فرهنگ اسلامی داشته‌اند. مسئله‌ای که اینجا مطرح می‌گردد نقش کاربست هنرهای تصویری در ترویج سبک زندگی اجتماعی با استناد به قرآن و سنت است. پژوهش حاضر با روش توصیفی و تحلیلی در صدد دستیابی به الگویی برای ترویج سبک زندگی اجتماعی اسلامی با رسانه به عنوان یکی از ابزارهای نوین ارتباطی است. در این راستا، پژوهش حاضر با رویکرد راهبردی و با هدف تعیین نقش قرآن و سنت بر سبک زندگی اجتماعی مردم در رسانه به این نتایج دست یافته که رسانه به دلیل اثرگذاری بر ساحت‌های گوناگون زندگی منطقه خود، نقشی فراتر از تولید برنامه دارد. از این رو، پای‌بندی به دین و نهادینه ساختن ارزش‌های اسلامی و حذف برنامه‌های ضد دینی از مدار رسانه، بسیار با اهمیت است.

اهداف پژوهش

۱. واکاوی الگوهای مورد نظر زندگی اجتماعی در فرهنگ اسلامی با تأکید بر قرآن و سنت
۲. بررسی نقش هنرهای تصویری و رسانه در ترویج سبک زندگی اجتماعی مطابق فرهنگ اسلامی

سوالات پژوهش

۱. در فرهنگ اسلامی چه معیارهایی برای سبک زندگی اجتماعی برای افراد وجود دارد؟
۲. هنرهای تصویری و رسانه در جامعه امروزی چه نقشی در ترویج سبک زندگی اجتماعی مطابق با قرآن و سنت دارند؟

واژگان کلیدی: سبک زندگی اجتماعی، قرآن و سنت، هنرهای تصویری

مقدمه

سبک زندگی مجموعه‌ای از الگوهای نظام‌مند رفتاری است که خاستگاه آن را باورها، ارزش‌ها و هنجارهای شکل گرفته در یک فرهنگ تشکیل می‌دهد. بی‌گمان پذیرش منفعلانه از سبک زندگی برای جوامع مسلمان که از گنجینه‌ای ارزشمند در حوزه سبک زندگی بهره‌مند هستند، شایسته نیست و طبیعی است که به اقتضای اسلامی بودن جامعه ایرانی، بر سبک زندگی اسلامی تأکید ویژه شود. زمانی اهمیت این نکته چند برابر می‌شود که متوجه باشیم صرفاً سبک زندگی، بحثی کتابخانه‌ای نیست و شامل جنبه‌های زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها می‌شود. پس نمی‌توان آن را در قالب قانون یا بخش‌نامه ارائه کرد، بلکه برای بخش‌های مهمی از آن باید بسترسازی مناسبی صورت گیرد و با تبلیغ همیشگی ارزش‌های دینی، به صورت هنجارهای اجتماعی در آید. در این صورت، نقش رسانه ملی و به تبع آن رسانه‌های استانی به عنوان نهادی مهم در شکل‌گیری سبک زندگی، کاملاً به چشم می‌آید. رسانه و محصولات رسانه‌ای، از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شکل‌گیری سبک‌های تازه زندگی یا تغییر سبک‌های زندگی هستند، به ویژه آن‌که رسانه در جهان امروز، مرزها را در نوریده و به دور دست‌ترین و دست‌نیافتنی‌ترین نقاط زمین رخنه کرده است. در این میان رادیو و تلویزیون از نظر آموزش غیر رسمی و الگوسازی، جایگاه ویژه‌ای دارند و به دلیل استفاده هم‌زمان و هماهنگ از تصویر و صدا، تأثیر انکارناپذیری بر مخاطبان خود می‌گذارند و به سبب گیرایی و جذابیت‌های خاص خود، نقش و سهم بیشتری در انتقال الگوهای رفتاری و فرهنگ‌سازی دارند. در این جهت، قرآن و اهل بیت (ص) نیز یکی از برترین اسوه‌ها در جامعه اسلامی هستند که می‌توانند در همه زمینه‌ها، الگوی همگان باشند. بر همین اساس، انسانی که می‌خواهد سبک زندگی خود را همسو با ارزش‌های دینی قرار دهد، باید به موعظه‌ای گوش فرا دهد که او را به پروردگارش نزدیک سازد و ایمان را در دل او استوار و ریشه‌دار کند.

درخصوص پیشینه پژوهش حاضر باید گفت تاکنون اثری که به صورت مستقل به این موضوع پرداخته است با این حال مقالاتی در حوزه رسانه و نقش آن در زندگی فردی و اجتماعی به رشته تحریر در آمده است. کتاب «دین و سبک زندگی» پژوهشی است از «محمد سعید مهدوی کنی» در سال (۱۳۸۷) به چاپ رسید که نتایج آن به شرح زیر می‌باشد: در این پژوهش، به «مفهوم‌شناسی» دین و سبک زندگی پرداخته و با ریشه‌شناسی و بررسی تعریف‌های سبک زندگی و نقد و بررسی آنها عناصر وحدت و تمایز، عینی و ذهنی بودن، جمعی و فردی بودن و کارکرد نمادین یا اصیل داشتن سبک زندگی را بررسی کرده است. براساس نتایج بدست آمده در پژوهش «ترسیم راهبردی اسلامی، در رویارویی با تأثیر رسانه‌های معاصر بر سبک زندگی خانواده و جوانان» در سال (۱۳۸۷) از وجدی محمد برکات و منصور حسن نشان می‌دهد که اثرگذاری همه جانبه رسانه‌های جهان که بیشتر در کنترل کشورهای غربی است، بر

هیچ کس پوشیده نیست. این پژوهش توصیفی-تحلیلی، با استفاده از پیمایش انجام شده، به بررسی مهم‌ترین پیامدهای منفی رسانه‌ها در تغییر سبک زندگی خانواده‌ها و جوانان کشورهای اسلامی می‌پردازد. علی‌نبی‌اللهی در پژوهشی با عنوان «جوان و سبک زندگی مطلوب از دیدگاه قرآن» (۱۳۹۱) با استفاده از آیات قرآن و سپس تبیینات ائمه معصوم(ع) و دیدگاه‌های مفسران، همچنین دیدگاه امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب، درصدد است تا هدف پیش گفته را محقق سازد. داشتن هویت اسلامی و توجه به مبدا و معاد، استفاده بهینه از فرصت جوانی، خودسازی و هدفمندی در زندگی، توجه و احترام به والدین، حفظ حدود شرعی در ارتباط با نامحرم و نیز هویت ملی و اعتدال در ملی‌گرایی، از مواردی است که در این پژوهش به آن پرداخته است. محمد همتی با پژوهشی با عنوان بایسته‌های گفتاری سبک زندگی اسلامی در رسانه ملی» (۱۳۹۱) به نتایج زیر دست یافته است رسانه‌ها آثار کلی و عمومی بر جامعه م گذارند و سبک گفتاری خاصی را الگو سازی می کنند. یکی از مؤلفه‌های سبک زندگی جوان، نوع گفتار اوست. با توجه به اهمیت نقش رسانه ملی در سبک گفتار مخاطبان جوان و نیز کارکرد تربیتی رسانه ملی، در این پژوهش تلاش شده با اشاره به مسئولیت برنامه‌سازان در باره گفتار رایج در رسانه، معیارهایی براساس آموز‌های دینی استخراج شود. کتاب «مبانی سبک زندگی مؤمنانه با نگاهی به مکاتب مادی با تأکید بر اقتصاد»، پژوهشی است از غلامحسین عیوضی که در سال (۱۳۹۱) انجام شده است. پژوهش حاضر جستاری در تبیین سبک زندگی مؤمنانه در ساحت نظام اقتصادی اسلام است. مدل مفهومی تحقیق با گذر بر تئوری‌های شکل گرفته در موضوع سبک زندگی با تأکید بر دیدگاه پیر بوردیو شکل گرفته است. سیدحسن سیدپور آذر در پژوهشی با عنوان «مؤلفه‌های اخلاقی مصرف در سبک زندگی کارگزاران» (۱۳۹۲) با نگرش توصیفی - تحلیلی به مؤلفه‌های اخلاقی در آیات و روایات و سبک زندگی اهل بیت (ع) برای بازشناسی مؤلفه‌های اخلاقی مصرف در زندگی کارگزاران پرداخته است. با توجه به پژوهش‌هایی که تاکنون انجام شده است این پژوهش بر آن است تا با روش توصیفی و تحلیلی و تکیه بر داده‌های کتابخانه‌ای نقش آموزه‌های قرآن و سنت بر سبک زندگی اجتماعی مردم و نقش صدا و سیما خصوصاً رسانه استانی در فرهنگ‌سازی سبک زندگی اجتماعی مردم را روشن سازد. همچنین از منابع معتبر مجازی مانند سایت‌ها و لوح‌های فشرده معتبر استفاده خواهد شد. بنابراین، نگارش این پژوهش می‌تواند نقشی محوری در تهیه و تولید برنامه‌هایی با مضمون سبک زندگی در قرآن و سنت را فراهم سازد تا با برنامه‌ریزی و برنامه‌سازی مدون و مناسب بتوانند این فرهنگ را در جامعه نهادینه کنند.

نتیجه‌گیری

دین، از رسانه، به عنوان ابزاری برای انتقال پیغام دینی بهره می‌برد. در تبلیغ دینی، فرستنده خداوند است؛ رسانه مطهر و زلال است؛ پیام هم پیام خداوند است و همه یک کل واحد هستند. فقط گیرنده متغیر است. قرآن بر کسی که فرستنده است (خداوند) تأکید می‌کند، که سبب ایجاد یک منبع توانا، اعتمادپذیر و مشخص می‌شود، این پیام می‌گوید که مسیر هرچه باشد و به سمت هر کسی باشد، گیرنده به خوبی ساختارمند و مشخص است. گیرنده به تمام انسان‌ها اشاره دارد. زندگی کردن در اجتماع و تعامل با دیگران یک ویژگی طبیعی یا ذاتی انسان است. آگاهی‌بخشی،

یکی از کارکردهای رسانه‌ها در کنار دیگر کارکردها همچون جامعه‌پذیری، اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌پذیری است که می‌تواند هم سو با آن‌ها اعمال شود. آگاهی‌بخشی، یکی از کارکردهای رسانه‌ها در کنار دیگر کارکردها همچون جامعه‌پذیری، اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌پذیری است که می‌تواند هم سو با آن‌ها اعمال شود. آگاهی و شناخت یکی از نیازهای اولیه انسانهاست که رسانه می‌تواند به رفع این نیاز بپردازد. هر اندازه آگاهی و بینش مردم افزایش یابد، حضور آگاهانه آن‌ها در جامعه و مشارکت سیاسی و اجتماعی‌شان بیشتر خواهد شد. به عبارتی آگاهی‌بخشی، عام‌ترین کارکرد رسانه‌هاست که ضمن در بر گرفتن دیگر کارکردها، آگاهی و بینش مخاطبان را افزایش می‌دهد و حضور آن‌ها را در عرصه‌های گوناگون محقق می‌سازد. رسانه می‌تواند گرایش و نداشتن تمایل به شیوه زندگی اسلامی مخاطب را تحت تاثیر قرار دهد و فرصت بسیار ارزشمندی برای رسانه است که به تقویت ارزش‌های اسلامی بپردازد. رسانه به دلیل اثرپذیری بر همه ساحت‌های زندگی، نقشی فراتر از ساخت و تولید برنامه دارد و باید رسالت دینی برعهده داشته باشد که برای تحقیق این رسالت خود، نیازمند پیمودن مسیری طولانی است. از این رو، یکی از کارهای اساسی در این زمینه، حذف هنجارها و برنامه‌های غیردینی و تولید برنامه‌هایی است که می‌تواند به معرفی ارزش‌ها و الگوهای اسلامی بپردازد. در این میان نمی‌توان نقش رسانه‌های استانی را نادیده گرفت چراکه، شبکه‌های استانی با تولید برنامه‌های منطبق با فرهنگ بومی منطقه خود می‌توانند مخاطبان را در جهت ارزش‌های دینی و اخلاقی با توجه به اهدافی که سر لوحه‌ی آن قرآن و اهل سنت می‌باشد هدایت نمایند.

منابع

- آشنا، حسام‌الدین (۱۳۸۰)، «مخاطب‌شناسی رسانه»، نشریه پژوهش و سنجش، ش ۲۶، صص ۱۹-۲۹
- الفت، سعیده و سالمی، آزاده (۱۳۹۱)، «مفهوم سبک زندگی»، فصلنامه مطالعات سبک زندگی، سال اول، ش ۱، صص ۳۷-۹.
- بنی هاشمی، سید محسن، خلیلی، زهرا (۱۳۹۲)، «زندگی روزمره بدون تلویزیون و جایگزین‌های تلویزیون در زندگی»، فصلنامه رادیو و تلویزیون، ش ۲۰، صص ۱۸۸-۱۵۷.
- تافلر، آلون (۱۳۷۵)، جنگ و پاره جنگ، تهران: اطلاعات.
- چینی، دیوید (۱۳۷۸)، سبک زندگی، ترجمه علیرضا چاوو، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- خوشنویس، ناهید (۱۳۸۹)، «رسانه و سبک زندگی»، ماهنامه‌ی علمی تخصصی انجمن روابط عمومی ایران، شماره ۷۳، صص ۱۸-۹.
- دادگران، سید محمد (۱۳۸۴)، مبانی ارتباط جمعی، چاپ هشتم، تهران: نشر مروارید و فیروزه.
- صداقت، محمدعارف (۱۳۹۴)، سبک زندگی اسلامی در خانواده، ناشر: موسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم).

عیوضی، غلامحسین (۱۳۸۸)، «سبک زندگی تلویزیونی و مصرف»، فصلنامه فرهنگی دفاعی زنان و خانواده، ش ۱۶، صص ۱۶۷-۱۴۳.

فاضلی، محمد (۱۳۸۶)، «تصویری از سبک زندگی فرهنگی جامعه‌ی دانشجویی»، فصلنامه تغییرات فرهنگی، ش ۴، صص ۱۹۸-۱۷۵.

کاوایانی، محمد (۱۳۸۸)، «طرح نظریه‌ی سبک زندگی بر اساس دیدگاه اسلام و ساخت آزمون سبک زندگی اسلامی و بررسی ویژگی‌های روانسنجی آن»، پایان‌نامه مقطع دکتری دانشکده‌ی علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان. کاوایانی، محمد (۱۳۹۴)، درسنامه سبک زندگی اسلامی (با رویکرد تجویزی)، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول، قم، ۱۳۹۴.

کاوایانی، محمد (۱۳۸۴)، سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. کریمی، سعید (۱۳۸۲)، رسانه‌ها و راه‌های تقویت مشارکت مردم در صحنه‌های سیاسی و اجتماعی، قم، بوستان کتاب. محسنیان‌راد، مهدی (۱۳۸۵)، ایران در چهار کهکشان ارتباطی: سیر تحول ارتباطات در ایران از آغاز تا امروز، تهران: انتشارات سروش.

معمد نژاد، کاظم (۱۳۸۶)، وسایل ارتباط جمعی، جلد اول، چاپ پنجم، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

مهدوی‌کنی، محمدحسین (۱۳۸۷)، دین و سبک زندگی، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).

مهدوی‌نژاد، محمدجواد (۱۳۸۸)، سبک زندگی پایدار (مجموعه مقالات همایش فرهنگ تولید و مصرف پایدار در زندگی شهری) تهران: نشر شهر تهران (وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران). ویلیامز، کوین (۱۳۸۶)، درک تئوری رسانه، ترجمه: رحیم قاسمیان، تهران: نشر ساقی.